

Twée zonen

Twee zonen:

Pierre en Jean

Guy de Maupassant

vertaald door Menke Bol

Oorspronkelijke titel: *Pierre et Jean* (1888)

Omslag: Menke Bol

met schilderij *Sortie du port du Havre* (gedeelte)

van Robert Mols (1848-1903)

ISBN: 9789465467887

© 2026 Menke Bol

Brave New Books

Hoofdstuk I

‘Barst!’ riep vader Roland opeens. Al een kwartier lang zat hij onbeweeglijk stil, turend naar het water, terwijl hij af en toe een klein rukje gaf aan de vislijn die hij tot op de bodem van de zee had laten zakken.

Achter in de boot was mevrouw Roland ingedommeld naast mevrouw Rosémilly, die was uitgenodigd om mee te gaan met dit vistochtje. Maar nu werd ze wakker en zei ze tegen haar man: ‘Nou nou zeg... Gérôme!

De oude baas antwoordde woedend: ‘Ze willen helemaal niet bijten. Sinds twaalf uur heb ik niks meer gevangen. Je zou ook nooit moeten gaan vissen met vrouwen erbij, dan steek je altijd te laat van wal.’

Zijn twee zonen, Pierre en Jean, die ook zaten te vissen, de een aan bakboord en de ander aan stuurboord, met ieder een lijn die ze om hun wijsvinger hadden gewonden, begonnen allebei tegelijk te lachen en Jean zei: ‘U bent niet erg beleefd tegenover onze gast, pa.’

Meneer Roland was even van slag en verontschuldigde zich: ‘Neem me niet kwalijk, mevrouw Rosémilly, zo ben ik nou eenmaal. Ik nodig de dames uit omdat ik graag in hun gezelschap verkeer, maar zodra ik het water onder me voel denk ik alleen nog maar aan vis.’

Mevrouw Roland was nu helemaal wakker en keek ietwat vertederd naar de brede horizon met zijn kliffen en de zee. Ze liet zich ontvallen: ‘Toch hebben jullie aardig wat gevangen.’

Maar haar echtgenoot schudde ontkennend zijn hoofd, intussen een welwillende blik werpend op de mand waarin de door de drie mannen gevangen vis nog lag te stuiptrekken, met zachte geluidjes van slijmerige schubben en rechtopstaande vinnen, het geluid van machteloze, zwakke krachtsinspanningen en van een noodlottig happen naar lucht.

Vader Roland zette de gevlochten korf tussen zijn knieën, hield hem schuin en liet de zilveren massa tot aan de rand glijden om ook de vissen die onderin lagen te kunnen zien; daardoor werd het stuiptrekken nog erger, en er steeg een sterke lucht op van hun lijven, een gezonde stank van verse zeevis, vanuit de volle buik van de mand.

De oude visser snoof de geur op met diepe teugen, zoals anderen aan rozen ruiken, en verklaarde: 'Potverdomme! Wat zijn die lekker vers!'

Daarna vroeg hij: 'Hoeveel heb jij er gevangen, dokter?'

Zijn oudste zoon Pierre, een man van dertig met donkere bakkebaarden zoals prominente figuren die dragen, zonder snor en met gladgeschoren kaken, antwoordde: 'Ach, dat mag geen naam hebben, iets van drie of vier.'

De vader richtte zich tot de jongste: 'En jij, Jean?'

Jean, een lange blonde jongen met een flinke baard, die een stuk jonger was dan zijn broer, lachte en mompelde: 'Net zoiets als Pierre, een stuk of vier, vijf.'

Ze vertelden iedere keer hetzelfde leugentje, en vader Roland genoot ervan.

Hij had zijn vislijn om een van de dollen gewonden, en terwijl hij zijn armen over elkaar sloeg kondigde hij aan: 'Ik zal het nooit meer in mijn hoofd halen om 's middags te gaan vissen. Als het eenmaal tien uur is geweest, is je kans verkeken. Dan bijten ze niet meer, die krenge, dan doen ze een dutje in de zon.'

De oude baas wierp een voldane blik op de zee rondom hem, alsof hij er de eigenaar van was.

Vroeger was hij edelsmid geweest in Parijs, maar vanuit een grenzeloze liefde voor de scheepvaart en de visserij had hij zich losgerukt van zijn werkbank zodra hij genoeg verdiend had om op bescheiden wijze van de rente te kunnen leven.

Hij verhuisde dus naar Le Havre, kocht er een schuit en werd amateur-zeeman. Zijn twee zonen, Pierre en Jean, bleven

achter in Parijs om hun studie af te maken, maar van tijd tot tijd namen ze vrij om te delen in de genoegens van hun vader. Na de middelbare school had de oudste, Pierre, die vijf jaar ouder was dan Jean, zich aangetrokken gevoeld tot de meest uiteenlopende beroepen; hij had er achtereenvolgens een stuk of zes uitgeprobeerd en omdat hij ze één voor één al snel zat was, had hij zich telkens vol goede moed weer op iets nieuws gestort.

Uiteindelijk was hij gezwicht voor de geneeskunde en hij had zich daar met zoveel ijver op toegelegd dat hij onlangs zijn artsexamen had gehaald, na een verkort studieprogramma te hebben gevolgd met de nodige door de minister verleende vrijstellingen. Hij was fanatiek, intelligent, wispelturig en koppig, zat vol onmogelijke fantasieën en filosofische denkbeelden.

Jean, die even blond was als zijn broer donker, even kalm als zijn broer onbeheerst, even meegaand als zijn broer tegendraads, had in een rustig tempo zijn rechtenstudie gedaan en had zojuist zijn meestertitel behaald, vrijwel op hetzelfde moment dat Pierre was afgestudeerd als arts.

Allebei kwamen ze dus wat uitrusten bij hun ouders thuis, en allebei waren ze van plan om zich in Le Havre te vestigen, mochten ze erin slagen iets te vinden dat aan hun wensen voldeed.

Maar een vage jaloezie, het soort sluimerende jaloezie dat er bijna ongemerkt in sluipt tussen broers of zussen die op weg zijn naar de volwassenheid en die aan het licht komt als een van beiden in het huwelijk treedt of ergens veel geluk mee heeft, zorgde ervoor dat ze over en weer waakzaam bleven in een broederlijke en onschuldige rivaliteit. Ze hielden echt wel van elkaar, maar ze hielden elkaar ook in de gaten. Pierre, die vijf jaar was toen Jean geboren werd, had als klein verwend troeteldiertje vijandig dat andere kleine troeteldiertje gadeslagen dat plotseling was verschenen in de armen van

zijn vader en moeder, en had gezien hoeveel ze van hem hielden en hem knuffelden.

Vanaf zijn vroegste jeugd was Jean een toonbeeld van zachtaardigheid, vriendelijkheid en gelijkmatigheid geweest, en geleidelijk aan had Pierre er steeds meer moeite mee gekregen om maar onophoudelijk die dikke jongen te horen roemen, terwijl zijn zachtaardigheid op hem eerder overkwam als weekheid, zijn vriendelijkheid als domheid en zijn inschikkelijkheid als teken van blindheid. Zijn ouders, hele gewone mensen, die het al prachtig zouden vinden als hun zonen een eerzaam en modaal beroep kozen, namen hém zijn besluiteloosheid kwalijk, zijn bevestigingen, zijn tot mislukken gedoemde inspanningen, al zijn vruchteloze pogingen gericht op onbereikbare idealen en modieuze beroepen.

Nu hij volwassen was zeiden ze niet meer: 'Kijk eens naar Jean en neem een voorbeeld aan hem!', maar elke keer weer als hij hoorde zeggen: 'Jean heeft dit gedaan, of Jean heeft dat gedaan', begreep hij maar al te goed de bedoeling van die woorden en de verborgen toespelingen erachter.

Hun moeder, een degelijke vrouw, een zuinige, wat overgevoelige huisvrouw met een zachtmoedige inborst, was onophoudelijk bezig de kleine onenigheden te sussen die dagelijks ontstonden tussen haar grote zonen, van die onbeduidende huiselijke ruzietjes die eigenlijk nergens over gingen. Overigens verstoorde een ander onbeduidend iets op dat moment haar rust, en ze was bang voor complicaties, want de afgelopen winter, toen haar kinderen hun respectievelijke studies aan het afronden waren, had ze een vrouw uit de buurt leren kennen, mevrouw Rosémilly, de weduwe van een kapitein op de grote vaart die twee jaar daarvoor op zee gebleven was. De jonge weduwe, heel jong zelfs, drieëntwintig was ze, een kordate vrouw die het leven instinctief kende als een wild dier, alsof ze alle mogelijke

gebeurtenissen al eens had gezien, meegemaakt, begrepen en op waarde geschat, die zich daarover een gezond, wat kortzichtig maar welwillend oordeel vormde, had er een gewoonte van gemaakt om 's avonds met een handwerkje bij zich een praatje te komen maken met die aardige buurtgenoten, onder het genot van een kopje thee.

Vader Roland, die niets liever deed dan voortdurend de zeeman uithangen, hoorde hun nieuwe vriendin uit over de overleden kapitein, en zonder schroom vertelde zij over hem, over zijn reizen en zijn zeemansverhalen, als een nadenkende en in haar lot berustende vrouw die van het leven houdt maar die ook de dood respecteert.

Toen de twee zonen bij hun terugkeer de knappe weduwe hadden aangetroffen in hun ouderlijk huis, waren ze onmiddellijk begonnen haar het hof te maken, niet zozeer omdat ze graag bij haar in de smaak wilden vallen als wel om elkaar de loef af te steken.

Hun verstandige en praktisch ingestelde moeder hoopte vurig dat een van beiden haar aan de haak zou slaan, want de jonge vrouw was rijk, maar tegelijkertijd zou ze ook graag zien dat de ander daar dan niet onder leed.

Mevrouw Rosémilly had blauwe ogen en blond haar, een krans van springerig haar dat bij het minste geringste zuchtje wind opwaaide, en ze had iets gedecideerds, iets onverschrokken en strijdlustigs over zich, dat totaal niet in overeenstemming was met haar weloverwogen manier van denken.

Van meet af aan leek ze de voorkeur te geven aan Jean, alsof ze zich door een zekere zielsverwantschap tot hem aangetrokken voelde. Die voorkeur was trouwens alleen maar af te leiden uit een bijna onmerkbaar verschil in haar stem en in haar blik, en ook uit het feit dat ze hem af en toe vroeg hoe hij ergens over dacht.

Ze leek aan te voelen dat de mening van Jean die van haarzelf onderstreepte, terwijl de mening van Pierre er altijd onherroepelijk mee in strijd was. Wanneer ze nader inging op de opvattingen van de dokter, op zijn politieke, artistieke, filosofische of morele opvattingen, had ze het zo nu en dan over 'die hersenspinsels van u'. Dan keek hij haar aan met de kille blik van een rechter die een vonnis velst over vrouwen, over alle vrouwen, de armzalige stakkers!

Voordat zijn zonen terugkeerden had vader Roland haar niet één keer uitgenodigd om mee te gaan vissen. Hij nam zijn vrouw niet eens mee, want hij ging graag voor dag en dauw aan boord met kapitein Beausire, een gepensioneerde zeeman die hij in de haven had ontmoet toen het een keer hoogwater was en die daarna een goede vriend was geworden, en met de oude matroos Papagris oftewel Jean-Bart, die hij met het toezicht op de boot had belast.

Maar vorige week, toen mevrouw Rosémilly op een avond na een etentje bij hem thuis gezegd had: 'Dat moet wel erg leuk zijn, dat vissen', had de gewezen edelsmid, gevleid door haar enthousiasme en erop gebrand om dat nog verder aan te wakkeren, als een geestelijke met bekeringsdrang geroepen: 'Wilt u soms een keertje mee?'

'Ja, dat lijkt me leuk.'

'Aanstaande dinsdag?'

'Prima, aanstaande dinsdag.'

'Bent u als vrouw wel genegen om al om vijf uur 's ochtends te vertrekken?'

Ze slaakte een kreet van ontzetting: 'O nee zeg, ik moet er niet aan denken.'

Dat stelde hem teleur, zijn geestdrift bekoelde, en plotseling twijfelde hij aan zijn roeping.

Toch vroeg hij: 'Hoe laat zou u dán kunnen vertrekken?'

'Nou ja... om negen uur!'

'Eerder niet?'

‘Nee, eerder niet, dat vind ik al ontzettend vroeg!’

De oude baas aarzelde. Ze zouden geheid niets vangen, want als de zon warmer wordt bijt de vis niet meer. Maar de twee broers wisten niet hoe snel ze het uitstapje moesten voorbereiden, ze gingen meteen aan de slag om alles te organiseren en te regelen.

Zo was het gekomen dat *la Perle* de dinsdag daarop het anker had uitgeworpen onder de witte rotsen van Kaap de la Hève. Ze hadden gevist tot aan het middaguur, daarna wat gedut, vervolgens nogmaals gevist zonder iets te vangen, en het was op dat moment geweest, toen het iets te laat tot hem doordrong dat het mevrouw Rosémilly in werkelijkheid alleen maar te doen was geweest om het vaartochtje op zee, en toen hij zag dat zijn vislijnen niet meer op en neer bewogen, dat vader Roland er in een vlaag van onredelijke ongedurigheid een krachtig *barst* uit had gegooid, dat evenzeer gericht was tegen de weduwe als tegen de vissen die maar niet wilden bijten.

Nu keek hij naar de toch nog gevangen vis, zijn vis, met een intens en vrekkelig soort genoeg. Daarna sloeg hij zijn ogen op naar de hemel, en toen hij constateerde dat de zon al begon te zakken, zei hij: ‘Nou jongens, zullen we zo langzamerhand maar weer eens teruggaan?’

Allebei trokken ze hun lijnen omhoog, rolden die op, staken de schoongemaakte vishaken vast in de dobbers van kurk, en wachtten ze.

Pa Roland was overeind gekomen om de horizon af te speuren als een echte zeekapitein, en zei: ‘Geen wind meer, dat wordt roeien mannen!’

En terwijl hij met zijn arm naar het noorden wees voegde hij er opeens aan toe: ‘Kijk, kijk, de boot uit Southampton.’

Op de vlakke zee die zich uitstreckte als een immens, glinsterend blauw laken, met reflecties van goud en vuur, tekende zich verderop, in de aangewezen richting, een

donkergrijze wolk af tegen de roze hemel. En daaronder was het vaartuig te zien, dat heel klein leek van zo ver.

Naar het zuiden toe zag je nog talloze andere rookpluimen, die zich voortbewogen richting het langste havenhoofd van Le Havre, waarvan je met moeite de witte omtrek kon onderscheiden en de vuurtoren, die kaarsrecht op de punt stond.

Pa Roland vroeg: 'Hooft vandaag de *Normandie* niet binnen te lopen?'

Jean antwoordde: 'Inderdaad pa.'

'Geef me mijn scheepskijker eens aan, ik geloof dat dat hem is, daarginds.'

Zijn vader schoof de koperen koker uit, zette hem aan zijn oog, stelde hem scherp, en opgetogen dat hij het schip gezien had riep hij: 'Ja, ja, het is hem, ik herken de twee schoorstenen. Wilt u ook eens kijken, mevrouw Rosémilly?'

Zij nam de kijker aan en richtte hem op het transatlantische schip in de verte, blijkbaar zonder dat in het vizier te krijgen, want ze zag niets, alleen maar blauw, met een gekleurde cirkel erom, een ronde regenboog, en verder nog wat rare kringeltjes, een soort zwarte vlekken waar ze draaierig van werd. Ze gaf het ding terug en zei: 'Ik heb eigenlijk nooit met zo'n instrument overweg gekund. Mijn man, die urenlang voor het raam kon blijven zitten om de schepen voorbij te zien varen, werd er zelfs boos om.'

Vader Roland zei geërgerd: 'Er moet iets mis zijn met uw ogen, want aan mijn kijker kan het niet liggen.'

Daarna reikte hij hem zijn vrouw aan en vroeg: 'Wil jij ook even?'

'Nee, dank je, ik weet zo al dat het niks wordt.'

Mevrouw Roland, een vrouw van achtenveertig jaar, maar die zou je haar niet geven, leek nog het meest van iedereen te genieten van het vaartochtje en van die late namiddag.

Haar kastanjebruine haar begon wel al een beetje te grijzen. Ze had iets rustigs en nadenkends over zich, iets opgewekts en vriendelijks dat prettig was om naar te kijken. En om met haar zoon Pierre te spreken: zij wist dat ze het niet al te breed hadden, maar dat weerhield haar er niet van om lekker weg te dromen. Ze las graag romans en gedichten, niet vanwege het artistieke gehalte ervan, maar om de melancholieke en sentimentele stemming waarin ze haar brachten. Een dichtregel, die maar al te vaak banaal of zelfs slecht was, raakte bij haar een gevoelige snaar, zoals ze zei, gaf haar het idee dat een geheime wens bijna in vervulling ging. En ze beleefde plezier aan de lichte ontroering die haar geest een beetje ontregelde, haar geest die ze normaal gesproken strikt op orde hield, als was het een kasboek.

Sinds ze in Le Havre woonde was ze zichtbaar aangekomen en had ze een wat molliger figuur gekregen, terwijl ze vroeger erg soepel en slank was geweest.

Ze had zich enorm verheugd op dit uitje naar zee. Zonder echt bot te worden gedroeg haar man zich nogal kortaf tegen haar, zoals bazen in een bedrijf zonder kwaad of hatelijk te worden kortaf kunnen zijn, omdat commanderen en schelden voor hen op hetzelfde neerkomt. Tegenover vreemden hield hij zich altijd in, maar in de familiekring liet hij zich gaan en kon hij vreselijk uitvaren, hoewel hij eigenlijk voor iedereen bang was. Zij maakte er geen punt van, uit angst voor herrie, scènes of zinloze uiteenzettingen en ze stelde nooit eisen; ook durfde ze pa Roland al heel lang niet meer te vragen om haar mee uit te nemen naar zee. Dus had ze deze kans maar al te graag aangegrepen en genoot ze met volle teugen van dit zeldzame, nieuwe genoegen.

Al vanaf het vertrek gaf ze zich met lichaam en ziel over aan het zachte deinen op het water. Ze dacht niet na, liet haar gedachten niet afdwalen naar het verleden of naar de toekomst, het kwam haar voor dat haar hart net als haar

lichaam op iets donzigs dobberde, iets vloeibaars, iets heerlijk dat haar wiegde en bedwelmdde.

Nadat hun vader het bevel voor de terugtocht had gegeven door te roepen: 'Op jullie plaats jongens, we gaan!' glimlachte ze toen ze haar zonen, haar twee grote zonen, hun jasje zag uittrekken en de mouwen van hun overhemd opstropen, waardoor hun blote armen zichtbaar werden.

Pierre, die het dichtst bij de twee vrouwen zat, nam de riem aan stuurboord, Jean de riem aan bakboord, en ze wachtten tot de stuurman 'Allen halen!' riep, want hij stond erop dat de roeibewegingen volgens het boekje werden uitgevoerd.

Samen lieten zij de riemen neerdalen, als in één beweging, vervolgens hielden ze helemaal achterover terwijl ze uit alle macht naar zich toe trokken, en toen begon er een heus gevecht waarbij ze wilden laten zien hoe sterk ze waren. Op de heenweg hadden ze op hun dooie gemak kunnen zeilen, maar de wind was gaan liggen en plotseling werd de mannelijke trots van de broers gewekt, nu ze kans zagen zich met elkaar te meten.

Als ze met alleen hun vader uit vissen gingen, roeiden ze ook zo, maar dan zonder dat er iemand aan het roer zat, want pa Roland placht de vislijnen in gereedheid te brengen terwijl hij een oogje hield op het verloop van de vaartocht, die hij met een enkel woord of gebaar begeleidde: 'Jean, ietsje minder!' – 'Nu jij Pierre, stevig halen.' Of hij zei: 'Toe maar nummer één, toe maar nummer twee, laat die spieren maar werken.' Degene die zat te suffen zette meer kracht, degene die te onbesuisd was geweest ging wat kalmer aan doen, en zo kwam de schuit weer recht te liggen.

Vandaag zouden ze hun biceps wel eens even laten zien. De armen van Pierre waren behaard, aan de magere kant, maar pezig; die van Jean mollig en bleek, een beetje roze, maar onder de huid zag je zijn spierbundels rollen.

Aanvankelijk was Pierre in het voordeel. Met zijn kiezen op elkaar en gefronst voorhoofd strekte hij de benen en hield hij zijn handen stevig gebald om de riem, die hij in zijn volle lengte naar voren liet zwenken bij iedere haal; en zo ging *la Perle* op de kust af. Vader Roland, die voorin was gaan zitten zodat de twee vrouwen de hele achterbank voor zichzelf hadden, schreeuwde de longen uit zijn lijf: 'Rustig aan, nummer *één*, geef een haal, nummer *twee*.' Nummer *één* maakte zich nog twee keer zo kwaad en nummer *twee* had geen antwoord op dat wanordelijke gedoe.

Ten slotte beval de schipper: 'Stop!' De twee roeiriemen kwamen tegelijk omhoog, en in opdracht van zijn vader roeide Jean een tijdje alleen. Maar vanaf dat moment bleef hij in het voordeel. Hij kreeg de smaak te pakken en kwam er steeds beter in, terwijl Pierre buiten adem en doodop vanwege de te grote krachtsinspanning het aflegde en zat te hijgen. Tot vier keer toe liet vader Roland ze ermee stoppen om zijn oudste zoon de gelegenheid te geven op adem te komen en de uit koers geraakte boot weer onder controle te krijgen. Toen stamelde de dokter met het zweet op zijn voorhoofd en een bleek weggetrokken gezicht vernederd en verbolgen: 'Ik weet niet wat er met me aan de hand is, ik voel steken in mijn hart. Ik was net zo lekker op dreef, maar nu kan ik niet meer.'

Jean vroeg: 'Wil je dat ik in mijn eentje met beide riemen roei?'

'Nee, dank je, het zal zo wel weer gaan.'

Hun moeder zei geërgerd: 'Kom nou toch Pierre, wat heeft het voor zin om het zover te laten komen, je bent toch geen kind meer.'

Hij trok zijn schouders op en begon opnieuw te roeien.

Mevrouw Rosémilly leek het niet te zien, niet te volgen. Bij iedere beweging van de boot maakte haar blonde hoofdje een

bevallig rukje naar achteren waardoor de fijne haartjes bij haar slapen opsprongen.

Opeens riep vader Roland: 'Kijk dan, we worden ingehaald door de *Prince-Albert*.' En allemaal keken ze. Lang, laag, met zijn twee schuin naar achteren hellende schoorstenen en zijn twee geelbruine schoepenraderen naderde in volle vaart de boot uit Southampton, afgeladen met passagiers en opengeklapte parasols. Zijn snelle, luidruchtige raderen die op het water sloegen dat als schuim weer terugviel, wekten de indruk dat hij haast had, dat hij een spoedeisende boodschap moest overbrengen. En de kaarsrechte boeg doorkliefde de zee, waarbij hij een paar doorzichtige messcherpe golven het water leek uit te tillen, die in plooiën weer wegvloeiden langs de zijkanten.

Toen hij vlakbij *la Perle* was nam vader Roland zijn hoed af, wuifden de beide vrouwen met hun zakdoek, en een stuk of zes parasols beantwoordden hun groet door druk te zwaaien op de zich verwijderende pakketboot, terwijl die op het kalme en glinsterende zeeoppervlak een paar traag bewegende golven achterliet.

En vanaf alle punten aan de horizon zag je andere vaartuigen, ook al met rookpluimen erboven, afkomen op het korte witte zuidelijke havenhoofd dat ze opslokte als een muil, het ene na het andere. Zowel de vissersschuiten als de grote zeiljachten die voortgetrokken door nauwelijks waarneembare sleepboten met ranke masten langs de hemel gleden, kwamen snel dan wel langzaam op dat verslindende monster af, dat van tijd tot tijd verzadigd leek, en dan weer een andere vloot de volle zee in braakte bestaande uit pakketboten, brikken, schoeners en driemasters vol warrig tuigage. De stoomboten gingen er ijlings vandoor naar rechts of naar links, het gladde oppervlak van de oceaan op, en de zeilschepen, in de steek gelaten door de loodsbootjes die hen uitgeleide hadden gedaan, bleven roerloos liggen, terwijl ze

zich vanaf de onderkant van de mast tot aan de hoogste steng tooiden met wit zeildoek, of met bruin zeildoek dat wel rood leek in het licht van de ondergaande zon.

Met halfgesloten ogen mompelde mevrouw Roland: 'God, wat is die zee toch mooi!'

Mevrouw Rosémilly antwoordde met een langgerekte zucht, die op zich niet eens droevig klonk: 'Ja, maar soms brengt ze heel wat ellende teweeg.'

Pa Roland riep: 'Kijk, de *Normandie* is al bij de ingang van de haven. Wat is ie groot hè?'

Toen beschreef hij de tegenoverliggende kust, wat je allemaal zag aan andere kant van de monding van de Seine (hij zei er ook nog bij dat die wel twintig kilometer breed was). Hij wees Villerville aan, Trouville, Houlgate, Luc, Arromanches, de rivier van Caen en de rotsen van de Calvados die een bedreiging voor de scheepvaart vormen tot aan Cherbourg. Vervolgens ging hij in op de kwestie van de zandbanken in de Seine, die zich bij elke getijdenwisseling verplaatsen en die zelfs de loodsers uit Quilleboeuf van de wijs brengen, als ze niet dagelijks hun vaste route door de vaargeul afleggen. Hij liet zien hoe Le Havre Laag- en Hoog-Normandië van elkaar scheidde. In Laag-Normandië liep de vlakke kust met grasland, weilanden en akkers af tot aan de zee. De kust van Hoog-Normandië daarentegen was steil, een en al krijtrots, grillig, gekarteld, spectaculair, en vormde tot aan Duinkerke een enorme witte muur waarvan alle inkepingen een dorp of een haven verborgen: Étretat, Fécamp, Saint-Valéry, Le Tréport, Dieppe, enzovoort.

De twee vrouwen luisterden niet, ze gaven zich over aan een gevoel van welbehagen, waren geroerd door de aanblik van die oceaan bezaaid met vaartuigen, die zich als dieren naar hun schuilplaats haastten; en ze zeiden niets meer, lichtelijk overweldigd door die weidse horizon van lucht en water, stil geworden door de rustgevende en schitterende

zonsondergang. Pa Roland bleef als enige maar doorpraten; hij was zo iemand die door niets van zijn stuk te brengen is. Vrouwen zijn gevoeliger van aard, en soms vinden ze, zonder te begrijpen waarom, dat nutteloze gezeur aan hun hoofd minstens zo irritant als een grove opmerking.

Pierre en Jean waren tot bedaren gekomen en roeiden in een traag tempo verder, en *la Perle* voer op de haven af, heel nietig naast al die grote schepen.

Zodra ze aanlegden aan de kade reikte matroos Papagris, die de boot al stond op te wachten, de dames een hand om hen te helpen uitstappen, en ze begaven zich de stad in. Een talrijke, ontspannen menigte, de menigte die zich dagelijks bij hoogtij richting de twee havenhoofden begaf, was eveneens op de terugweg.

De dames Roland en Rosémilly liepen voorop, gevolgd door de drie mannen. Ze liepen de Rue de Paris op en stopten af en toe voor een modezaak of een juwelier om een hoed of een sieraad te bekijken; daarna liepen ze weer door nadat ze elkaar hadden verteld wat ze ervan vonden.

Vanaf de Place de la Bourse keek pa Roland, zoals hij dagelijks deed, uit over het dok genaamd Bassin du Commerce, dat vol schepen lag en dat weer in verbinding stond met andere dokken, waar de grote scheepsrompen buik aan buik tegen elkaar lagen, wel vier of vijf rijen dik. Die ontelbare masten, over een afstand van kilometers aan kades, al die masten met hun ra's, spitsen en wanten, gaven de open ruimte midden in de stad het aanzien van een uitgestrekt dood bos. Boven dat bladerloze woud cirkelden de meeuwen, spiedend naar al het vuilnis dat in het water werd geworpen, om zich er als een vallende steen bovenop te storten; en een scheepsjongen die een katrol vastmaakte aan het uiteinde van een bovenbramsteng leek daarheen te zijn geklommen op zoek naar nesten.